

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ВИЩА ФОРМА РОЗВИТКУ СВІТОГОСПОДАРСЬКИХ ЗВ'ЯЗКІВ

Щелкунова М.С.,
аспірантка

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Розвиток інтеграційних процесів є найважливішою характеристикою сучасного світового господарства, оскільки поглиблення міжнародного поділу праці, інтернаціоналізації господарського життя, науково-технічної, виробничої та комерційної кооперації у світовій економіці ведуть до розвитку міжнародної економічної інтеграції.

Ключові слова: міжнародна економічна інтеграція, світове господарство, інтернаціоналізація.

МЕЖДУНАРОДНАЯ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ИНТЕГРАЦИЯ КАК ВЫСШАЯ ФОРМА РАЗВИТИЯ МИРОХОЗЯЙСТВЕННЫХ СВЯЗЕЙ

Развитие интеграционных процессов является важнейшей характеристикой современного мирового хозяйства, поскольку углубление международного разделения труда, интернационализации хозяйственной жизни, научно-технической, производственной и коммерческой кооперации в мировой экономике ведут к развитию международной экономической интеграции.

Ключевые слова: международная экономическая интеграция, мировое хозяйство, интернационализация.

INTERNATIONAL ECONOMIC INTEGRATION AS A HIGHEST FORM OF DEVELOPMENT OF THE WORLD ECONOMIC RELATIONS

The development of integration processes is an essential characteristic of the modern world economy, as the widening of international division of labor, the internationalization of economic life, science, technology, industrial and commercial cooperation in the global economy led to the development of international economic integration.

Key words: international economic integration, the world economy, the internationalization.

До кінця ХХ століття посилюється господарська взаємозалежність національних економік, яка сформувала у світовій економіці умови, що зумовили глобалізацію та всебічну інтеграцію. Обидва ці явища є формами сучасного етапу інтернаціоналізації міжнародного економічного життя. На формування світового господарства все більше впливають міждержавні об'єднання, торгово-економічні блоки, «віртуальні» фінансові ринки, валютні і фондові ринки.

Питанням, пов'язаним з розвитком інтеграційних процесів, зміною їх місця у світовому господарстві, присвячений ряд наукових праць провідних українських учених, а саме А.П. Голікова, В.І. Сідорова, Е.О. Довгаль, Н.І. Гончаренко, С.М. Макухи, І.І. Пузанова, С.А. Циганова, А.С. Філіпенко, Ю.Г. Козака, Ю. Н. Пахомова, С.О. Якубовського, а також російських учених: З.К. Раджабової, Л.В. Шкварі, Е.Ф. Авдокушина, А.П. Кирєєва, А.С. Булатова, І.А. Спірідонова

Метою даної роботи є дослідження міжнародної економічної інтеграції, рівнів світового господарства, зв'язку інтеграції та інтернаціоналізації; розгляд економічних шкіл та їх теорій щодо інтеграції; вивчення форм інтеграційних процесів; дослідження ефектів інтеграції; аналіз впливу інтеграції на світове господарство під час сучасної кризи.

Розвиток інтеграційних процесів є найважливішою характеристикою сучасного світового господарства, оскільки поглиблення міжнародного поділу праці, інтернаціоналізації господарського життя, науково-технічної, виробничої та комерційної кооперації у світовій економіці ведуть до розвитку міжнародної економічної інтеграції [1].

Світове господарство — це багатогранне явище, яке можна розглядати з різних точок зору. Ми згодні з визначенням українського економіста А. С. Філіпенка, який вважає, що світове господарство — це відображення структури сучасної цивілізації [14].

Характерними ознаками розвитку світового господарства в сучасних умовах слід вважати такі: динамізм економічного розвитку; поглиблення інтеграційних процесів між країнами світу; посилення диференціації економічного розвитку країн, що розвиваються; ринкова уніфікація економічного розвитку більшості країн світу. Поряд з особливостями розвитку світового господарства потрібно зазначити і певні структурні зміни, що відбуваються у процесі його функціонування за умов посилення, інтенсифікації міжнародних економічних зв'язків країн світу. До таких змін насамперед належать: збільшення обсягу виробництва продукції у матеріальній сфері; зменшення питомої ваги сільськогосподарського виробництва; високі темпи розвитку сфери послуг і збільшення кількості зайнятих у ній; швидкий науково-технічний прогрес транспортної та інформаційно-комунікаційних систем; зміна аграрно-сировинної спрямованості країн, що розвиваються; скорочення питомої ваги сировинних товарів і збільшення частки машин і устаткування у світовому товарообороті [1].

На думку російського економіста А. П. Кирєєва, першою організацією, заснованою на принципах наддержавності, було Європейське об'єднання вугілля та сталі (ЄОВС). Це міжнародна організація, яка об'єднала вугільну та сталеварну промисловість шести європейських країн і заклала основу сучасному Європейському Союзу [23].

Розглянемо угруповання розвинутих країн БРІК (Бразилія, Росія, Індія та Китай). Аббревіатура БРІК була введена американським інвестиційним банком Goldman Sachs в 2001 році для привернення уваги до прибуткових можливостей ринків, які, як він вважав, «стрімко розвиваються». Частка ВВП країн БРІК зростає з 16% в 2000 році до 22% в 2008 році, разом вони нараховують 42% світового населення і одну третину світового економічного зростання за останні десять років [24]. За винятком США (які посідають третє місце за кількістю населення), щорічне економічне зростання в 2000–2009 рр. в чотирьох інших країнах з найбільшою кількістю населення – Китаї, Індії, Індонезії та Бразилії – склав більше 5-6% [26].

Таблиця 1.2

Доля країн БРІК у світовому населенні і фінансах

Країна	Доля від світового населення, %	Населення, млн	Доля від світового ВВП, %	Доля у світовому фондовому ринку, %
Китай	19,6	1354,1	13,6	2,3
Індія	17,6	1214,5	5,5	0,9
Бразилія	2,8	195,4	2,9	1,8
Росія	2	140,4	3,2	0,7

Складена автором за даними ООН, січень 2010

З таблиці 1.2 можна побачити, що лідером серед країн БРІК у долі від світового населення є Китай (19,6%), на другому місці Індія (17,6%), після них Бразилія (2,8%), а також Росія (2%). Китай також лідирує за місцем у світовому ВВП – 13,6%, на другому місці Бразилія (1,8%), Індія (0,9) та Росія (0,7%) на третьому і четвертому місцях відповідно. За часткою у світовому фондовому ринку лідирує також Китай (2,3%), на другій сходинці знаходиться Бразилія (1,8%), на третьому і четвертому місці – відповідно Індія (0,7%) і Росія (0,7%) (див. табл. 1.2).

У зв'язку з приєднанням ПАР (Південно-Африканська Республіка) до БРІК 18 лютого 2011 р., за заявою індійського міністра фінансів з цього часу група почала носити назву BRICS [22]. Тобто ще не має статистики щодо ПАР у цьому об'єднанні.

Далі розглянемо вплив інтеграційних процесів на економіку країн під час сучасної кризи. Для цього необхідно розібратися з теорією економічних криз.

Точки падіння реального ВВП випали на 1998 р. та 2001 р. Період 2002–2007 рр. визначився сталим економічним зростанням. Криза 2008–2009 рр. вперше за 40 років показала не зниження приросту економічного зростання, а економічний спад на рівні – 2,6% [2].

За даними Світової Організації Торгівлі (СОТ), до економічної кризи (до 2008 р.) світова економіка стабільно розвивалася і світовий ВВП зростає у попередні роки на 3,3%, 3,7%, 3,4% відповідно, експорт товарів зростає за цей період відповідно на 6,5%, 8,5% і 5,5% [4].

З табл. 3 «Темпи зростання ВВП найбільших економік світу у % 2009–2010 рр. та прогнозування 2011–2012 рр.» можна побачити, що 2008 рік дійсно характеризувався економічним спадом для більшості країн світу. Але вже 2009 р. дає позитивні ефекти щодо ВВП відносно 2008 р. У 2011–2012 рр. очіку-

ється продовження позитивної тенденції щодо росту ВВП у країнах світу, про що говорилося у звіті [3].

Таблиця 3

Темпи зростання ВВП найбільших економік світу у % 2009–2010 рр. та прогнозування 2011–2012 рр.

	2009	2010	2011	2012
Світовий ВВП	-0,6	5,0	4,4	4,5
Розвинуті країни	-3,4	3,0	2,5	2,5
США	-2,6	2,8	3,0	2,7
ЄС	-4,1	1,8	1,7	2,0
Єврозона	-4,1	1,8	1,5	1,7
Німеччина	-4,7	3,6	2,2	2,0
Франція	-2,5	1,6	1,6	1,8
Італія	-5,0	1,0	1,0	1,3
Іспанія	-3,7	-0,2	0,6	1,5
Японія	-6,3	4,3	1,6	1,8
Велика Британія	-4,9	1,7	2,0	2,3
Канада	-2,5	2,9	2,3	2,7
Інші розвинуті країни	-1,2	5,6	3,8	3,7
Країни, що розвиваються, та країни з перехідною економікою	2,6	7,1	6,5	6,5
Центральна і Східна Європа	-3,6	4,2	3,6	4,0
СНД	-6,5	4,2	4,7	4,6
Росія	-7,9	3,7	4,5	4,4
Україна	-14,8	4,2	4,5	4,9
Азія, що розвивається	7,0	9,3	8,4	8,4
Китай	9,2	10,3	9,6	9,5
Індія	5,7	9,7	8,4	8,0
Латинська Америка та Карибський басейн	-1,8	5,9	4,3	4,1
Бразилія	-0,6	7,5	4,5	4,1
Мексика	-6,1	5,2	4,2	4,8
Ближній Схід та Північна Африка	1,8	3,9	4,6	4,7

Складено автором [за даними 3]

«Велике значення у ослабленні наслідків світової економічної кризи має розвиток міжнародного співробітництва та регіональної економічної інтеграції», – було висловлено на засіданні «Великої Двадцятки» у Вашингтоні 15 листопада 2008 р. У прийнятій 6-сторінковій Декларації було опубліковано, що «світове господарство і фінансові ринки стикаються з серйозними труднощами», а також що «необхідно нарощувати співпрацю і працювати спільно з метою відновити глобальне зростання» [1].

Особливо важливу роль у протистоянні глобальному економічному спаду призвана зіграти, на думку М.У. Рахматової, регіональна економічна інтеграція. Захист національних ринків усередині континентальних інтеграційних угруповань стає основою для розвитку й забезпечення стабільності й стійкості регіональної економіки. Євразія стає провідним регіоном світу. Якщо раніше Євразійський континент відставав від глобальних світових подій, то останні 10 років ситуація змінилася. В умовах світової кризи економічний баланс забезпечують, перш за все, країни Євразії – Китай, Росія, Євросоюз та Індія. Світова криза активізувала інтеграційні процеси у СНД – метою жовтневого 2008 р. саміту СНД у Бішкеці був пошук спільних шляхів подолання негативного кризового впливу. Фактично тоді пройшло два саміти – зібрались глави країн СНД та ЄврАзЕС, щоб знайти сумісні шляхи щодо подолання наслідків економічної кризи. У листопаді 2008 р. на саміті у Кишиневі було прийнято стратегію економічного розвитку СНД до 2020 р. Найпріоритетнішими напрямками було визначено:

- 1) завершення формування й функціонування зони вільної торгівлі;
- 2) формування передумов для створення загального економічного простору;
- 3) створення спільних ринків для окремих видів продукції;
- 4) формування мережі міжнародних транспортних коридорів [1].

На думку українського економіста О.Г. Білоруса, сьогодні почався новий етап світового економічного розвитку, де головними «дійовими особами» уже стають не країни, а їх об'єднання та найбільші транснаціональні корпорації, фінансовий стан яких перевищує розміри державних бюджетів деяких країн. Близько 90% кількості транснаціональних фірм базується в розвинутих країнах з ринковою економікою [3].

Таким чином, з проведеного дослідження в роботі можна зробити висновок, що розвиток світового господарства, пристосування його до змін, пов'язаних з науково-технічним та соціально-економічним прогресом, зумовили розмаїття інтеграційних структур: міждержавних, соціально-економічних, регіональних, функціонально-галузевих. Нині процеси економічного співробітництва тією чи іншою мірою охопили всі країни світу.

Нові кількісні і якісні характеристики інтеграційних процесів зумовили розвиток теорії економічної інтеграції. Серед російських і зарубіжних учених-дослідників економічної інтеграції немає єдиного підходу до розуміння сутності і цілей інтеграції. Тенденція розвитку загальносвітових і регіональних інтеграційних процесів далеко не однозначна ні за часом, ні за критеріями становлення і розвитку. Міркування економічної вигоди при вступі країн в інтеграційний блок є вирішальними. У зв'язку з цим необхідно сформулювати таке визначення сутності та змісту інтеграції, де обов'язковим параметром залишається об'єднання національних економік в єдиний економічний блок з метою підвищення ефективності господарської діяльності, забезпечення мобільності факторів виробництва, використання конкурентних переваг, оптимізації використання ресурсів та гармонізації економічної політики.

На рубежі століть сталася масштабна реструктуризація світової економічної системи, йде пошук нових параметрів стратегічної рівноваги. У цих умовах кожна країна повинна пристосовуватися до нового економічного порядку, проводити політику оптимального використання процесів, пов'язаних з глобалізацією, маючи на увазі і стратегічні інтереси: конкурентоспроможність, скорочення витрат

виробництва, підвищення продуктивності праці, поліпшення позиції кожної окремо взятої країни в міжнародному поділі праці. Дані обставини диктують необхідність оптимальних, найбільш придатних для тієї чи іншої країни або регіону світу, способів і засобів пристосування до умов глобалізації. Регіональні інтеграційні угруповання, головною метою яких є підвищення і зміцнення внутрішньої конкурентоспроможності, можуть протидіяти негативним ефектам глобалізації, одночасно виступаючи її суб'єктами.

Вихід виробничого процесу за межі окремого підприємства, а потім і за межі національної економіки, підготовлений самим процесом міжнародного поділу праці, приводить до кардинальних змін у структурі світового господарства і внутрішньої організації національних господарств. У нинішніх умовах посилення економічного зближення та об'єднання окремих країн і регіонів в єдиний господарський комплекс зумовило феномен транснаціоналізації господарського життя. Транснаціоналізація економіки і її головна форма ТНК стимулює міжнародні процеси, націлені на подолання митних бар'єрів, посилення власних конкурентних переваг, отримання додаткових вигід з країнових відмінностей у податкових режимах. ТНК необхідно оцінювати, насамперед, за їх ролі в організації міжнародного виробництва. Міжнародне внутріфірмове виробництво на основі єдиного поділу праці — фактичне ядро диверсифікованої транснаціональної структури, що дозволяє ТНК активно використовувати досягнення сучасної науки і техніки. В результаті відкриваються нові можливості для інвестиційної та фінансової діяльності, додаткові переваги, обумовлені консолідацією зусиль під об'єднаним керівництвом.

Під час світової економічної кризи регіональна інтеграція, на думку багатьох вітчизняних та західних економістів, відіграє найважливішу роль у підтриманні економічної стабільності. В умовах глобалізації світової економіки міжнародна економічна інтеграція досягла нової якості. Роль регіональних структур у вирішенні глобальних проблем сучасності та забезпеченні стабільності зростає.

Поглиблення економічних інтеграційних взаємозв'язків між країнами на різних рівнях та в різних формах при всій нерівномірності цього процесу дозволяє їм повніше використовувати національні ресурси для розв'язання внутрішньогосподарських і загальносвітових завдань.

Науковий керівник: к.е.н., проф. Сідоров В.І.

Список літератури

1. Авдокушин Е.Ф. Международные экономические отношения / Е.Ф. Авдокушин. — М.: Юристъ, 2001. — 368 с.
2. Андреева Л. Взгляд на системную конкурентоспособность как доминанту устойчивого развития экономики / Л. Андреева, Е. Миргородская // Экономист. — 2004. — № 1.
3. Білорус О. Г. Глобальна інтеграція і тенденції еволюції світу / Л.В. Білецька, О.В. Білецький, В.І. Савич. Економічна теорія : навч. посіб. — 2-ге вид. — К. : Центр учбової літератури, 2009. — 688 с.
4. Білорус О.Г. Економічна система глобалізму. — К. : КНЕУ, 2003. — 360 с.
5. Голіков А. П. Економіко-математичне моделювання світогосподарських процесів. : науковий посібник / А. П. Голіков. — 2-ге видання. — К. : Знання, 2009. — 222 с.
6. Гео-економічні сценарії розвитку і Україна : монографія / [М. З. Згуровський, Ю. М. Пахомов, А. С. Філіпенко, В. Г. Андрійчук, І. К. Бистряков, В.С. Будкін та ін.]. — К. : Акад., 2010. — 323 с.

7. Довгаль Е.А. Международная экономика : уч. пос / Е.А. Довгаль. — Х. : НУА, 2001. — 263 с.
8. Зовнішньоекономічний словник-довідник / В.В. Батрименко, С.В. Борисов, М.М. Відякіна; за ред. А.С. Філіпенко. — К. : Академія, 2009. — 247 с.
9. Козак Ю.Г. Міжнародна економіка : навч. посібник / Ю. Г. Козак, В. М. Осипов, Н. С. Логвінова. — К. : Центр учбової літератури, 2008. — 1118 с.
10. Міжнародні економічні відносини. Система регулювання міжнародних економічних відносин / А. С. Філіпенко, І. В. Бураковський, В. С. Будкін та ін. — К. : Либідь, 2009.
11. Пахомов Ю. М. Проблемы взаимодействия и взаимодополнения Украины и России в контексте мирового опыта / Ю. М. Пахомов // Экономика і прогнозування. — 2003. — № 4. — С. 22—37.
12. Гальчинський А. Геополітичні аспекти євро інтеграційного курсу України / А. Гальчинський // Політика і культура. — № 42. — 2002.
13. Пузанов І. І. Особливості розвитку світової торгівлі в сучасних умовах / І. І. Пузанов. — К. : Товариство «Знання» України, 2002. — 15 с.
14. Політична економія : навч. посіб. / Г. А. Оганян, В. О. Паламарчук, А. П. Румянцев та ін.; за заг. ред. Г. А. Оганяна. — К. : МАУП, 2003. — 520 с.
15. Раджабова З. К. Мировая экономика / З. К. Раджабова. — М. : Инфра, 2006. — 336 с.
16. Смоляков В. А. Политическое измерение экономической интеграции / В. А. Смоляков // Вестник ХГАЭП. — 2010. — №3 (48).
17. Філіпенко А. С. Міжнародні економічні відносини : теорія [Текст] : підручник для студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів / А. С. Філіпенко. — Київ: Либідь, 2008. — 392 с.
18. Шкваря Л. В. Возможности формирования общего межгосударственного инновационного пространства СНГ: вопросы теории и практики [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://innclub.info/wp-content/uploads/>
19. Школа І. М. Економіка України в умовах глобалізації : монографія / І. М. Школа, О. В. Бабінська. — Чернівці : Книги-XXI, 2009. — 528 с.
20. Якубовський С.О. Транснаціональні корпорації: особливості інвестиційної діяльності / за ред. Якубовського С.О., Козака Ю.Г., Логвінової Н.С. — К. : Центр учбової літератури, 2011. — 472 с.
21. Jovanovic M.N. International Economic Integration. Limits and Prospects. London and New York, 1998. — P. 343.
22. Бібліографічний каталог країн БРІКС. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.itamaraty.gov.br/temas-mais-informacoes/saiba-mais-bric/catalogo-bibliografico-do-brics/view>
23. Киреев А.П. Международная экономика Ч1. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.i-u.ru/biblio/archive/kireev_megd
24. Сайт Євразійського економічного союзу [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.evrazes.com>
25. Сайт ЮНВТО. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://unwto.org>
26. World Organization of creditors [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.woc-org.com>